

§ 6.

De favoribus religiosorum.

542 De privilegiis religiosorum coetibus a SS. Pontificibus concessis alibi dicitur; quum ex magna parte sacrum ministerium respiciant, ac proin melius intelligantur, postquam de jurisdictione fori interni et sacramentalis (de Sacramento Poenitentiae) actum sit.

1. Ex natura rei seu ipsius professionis plerique derivant plenam remissionem etiam temporalium poenarum, quae Deo adhuc debeantur. Quum enim certum sit, hominem justum per merita Christi pro peccatis suis ita plene satisfacere posse (et re ipsa, licet non semper per modum plenae satisfactionis, omnes poenas martyrium exstinguit); non videtur ullus actus praestantior, qui ad hunc effectum plus valeat, quam totius hominis pro tota vita oblatio et donatio, vi cujus Deus per vicarios suos plene possit de homine disponere. — Quod signum est magnae caritatis, quam homo erga Deum exercet. Cf. S. Thom. 4 dist. 4 q. 3 a. 3 et II. II. q. 189 art. 3 ad 3, S. Antonin. p. III. tit. 16 cap. 3 § 3, Navarr. *de indulg.* notab. 20 n. 17, Laym. l. c. cap. 10 n. 1, Suar. tr. 7 l. 6 cap. 13. Quare SS. Patres religiosae vitae professionem secundo baptismo comparare consueverunt, qui non virtute indulgentiae plenariae, sed certius *vi ipsius actus* ejusque meriti hominem ab omni reatu, etiam poenae, eximat. Ad quod sane requiritur, ut in ipsa religiosa professione homo immunis sit ab omni affectione prava, etsi venialiter tantum peccaminosa.

2. Quomodo religiosa professio exstinguat vel suspendat omnia alia vota praecedentia, priore cap. *de vot. commut.* praecipue n. 466 jam dictum est.

Haec de statu religioso pro scopo nostro breviter tantum attingere potuimus. Qui plura cupit, adeat fusiores tractatus scriptorum, quos supra laudavi.

Gressum facimus ab hoc religionis exercitio, quo homo, ut socialis est, Deum perfectissime colit, ad aliud, quod propter socialem hominis naturam a sociali potestate religiosa, Ecclesiam dico, communi lege praecipitur.

*Articulus II.***De sociali religionis exercitio communi ab Ecclesia praeepto.**

Cf. imprimis S. Alph. n. 263—332, Elbel t. 3 n. 329—420, Suarez tr. 2 lib. 2, Del Vecchio I. n. 190—200 et 748—763.

543 In lege veteri, ut notum est, et sacrificia aliaque sacrae caerimoniae praecipiebantur, et certi quidam dies, sc. septimus quisque seu ultimus cujusque hebdomadae praeter alios certos festivos dies requiei colendi Dei causa destinabatur. In ipso decalogo praeeptum tertium sic exprimitur:

„Memento, ut diem sabbati sanctifices.“ Ex. 20, 8.

Reliqua vero caerimonialia praeepta ad cultum divinum apud judaicum populum ordinata longum est prosequi, neque ad finem nostrum utile, siquidem leges caerimoniales abolitae, imo earum observantia certo sensu ‚mortifera‘ facta est.

Peculiares igitur institutiones circa modum colendi Deum solos Judaeos respiciebant; substantia autem rei est ipsius naturalis legis objectum, ut videlicet certo aliquo tempore certoque modo ab auctoritate indieto Deus colatur. Certus ille modus, quo numen divinum, sive verum Deum, sive falsos deos, populi omnes colere nitebantur, sacrificium est; quod quo sensu lege naturali praecipitur, dictum est n. 337.

Modum certum et determinatum divini cultus etiam in lege gratiae Christus Dominus induxit, eumque principalem per excellentissimum N. L. sacrificium, Ss. Eucharistiam, secundarium per sacramentorum susceptionem. Verum ultimam temporis et modi determinationem Ecclesiae suae reliquit, quae pro variis necessitatibus atque temporum populorumque conditione mutatâ praecipere et relaxare multum possit.

Quare tertium decalogi praeeptum in N. Lege non totam suam vim, sed aliqualem tantum retinuit, ecclesiastica lege temperatum atque suppletum est. De exercitio igitur religionis sociali acturi, praeepta quidem decalogi porro tractare, atque tertium ejusdem praeeptum explicare nos decet, at cum iis mutationibus, quae ecclesiastico jure factae sunt, ita ut non solam divinam et naturalem legem in hac materia exponamus, sed etiam humanam, ne postea eadem cogamur repetere. Reliqua vero, quae ad tertium decalogi praeeptum nullo modo reduci possunt, ad religionis exercitium pertinentia, tum in communibus Ecclesiae praeeptis, tum in sacramentis explicandis postea complebuntur.

Spectandi igitur sunt *dies* speciali modo divino cultui dicati, et *modus*, quo hisce diebus Deum colamus oporteat.

Dies speciali modo divino cultui dicati sunt dies Dominici, seu primus quisque hebdomadarum dies, et plura alia festa ab Ecclesia indicta¹. Modus hos dies specialiter sanctificandi est 1) abstinentia a servili opere, 2) participatio SS. Missae sacrificii: de quibus duplici § sq.

§ 1.

De requie festiva ex praeepto servanda.

I. Quamquam ipsius diei Dominicae electio, imo septimi cujusque⁵⁴⁴ recurrentis diei sanctificatio non jam ex lege divina, sed ex ecclesiastica Christifideles obligat: tamen hujus legis abrogatio generalis fieri posse non videtur; dispensatio particularis utique fieri potest.

II. Multo magis *modus sanctificationis* ecclesiasticae auctoritati subjacet, ita ut adstringere atque relaxare possit sive expressa lege vel dispensatione, sive consuetudinis tacita approbatione.

¹ Dies festivos praeter Dominicos ex praeepto celebrandos ab Urbano VIII. constitutos, infra habes, ubi agitur *tract. VI* de praeeptis communibus Ecclesiae.

III. Lege autem universali *prohibentur* diebus Dominicis et festivis (a media nocte ad mediam noctem) 1. opera servilia, ut a primaevis statutis Ecclesiae potius supponitur jam praeceptum, quam formaliter praecipitur: cf. c. 3 de *Feriis*; praxi universali idem evidenter eruitur.

2. Opera forensia seu judicia, quae cum strepitu exercentur; v. Jus can. ib. et c. „conquestus“ 5 de *Feriis*: nisi aliter requirat necessitas vel pietas, v. ib. cap. ult. de *Feriis* — S. Alph. n. 284.

3. Mercatus et nundinae, quae publice cum strepitu fiunt; v. ibid.: nisi nundinae, quae certo diei affixae sunt, suo tempore in diem festivum incidant; Ben. XIV. Const. „*Ab eo tempore*“. Imo nunc videndum plane est, quid consuetudo permittat, quia rigor antiquae legis hac in parte non amplius servatur. S. Alph. n. 286.

IV. Opera quae nam censeantur inter servilia, videndum est tum *ex natura actionis*, si mentem vix occupat, sed corpore exercetur, tum *ex consuetudine*. Quaedam generalis regula statui potest, qua discernatur, quid *prohibitum non sit*:

1. Opera principaliter mentalia, quae videlicet ad excolendum animum diriguntur vel ab eo potius exercentur, etsi corporis exercitium ut aliquid accessorium conjungi debeat;

2. Opera communia, quae ad quotidianum corporis cultum pertinent, etiamsi praeveniri poterant: quod ut fiat, pro circumstantiis utique consultum est;

3. Opera, quae immediate ad divinum cultum proxime exercendum pertinent.

V. Praeceptum illud ex objecto suo grave est, ita tamen, ut materiae parvitatem admittat. Opus servile igitur exercere, objective mortale ex se non est, nisi duas horas notabiliter excedat. In operibus autem forensibus etc. magis etiam a qualitate operis, quam a solo tempore impenso peccati gravitas pendet. S. Alph. n. 305 et 307.

VI. Praeterquam quod consuetudinem in lege abstinendi ab operibus nonnihil respicere debemus, etiam plures causae sunt, cur liceat opera alias prohibita peragere: nimirum necessitas propria sive aliena et pietas erga Deum communiter ut rationes excusantes exhibentur.

546 **Uberior explicatio.** Ad I. 1. Adverte, quod Suarez *de rel. t.* 2 l. 2 c. 1 n. 4—11 docet, sc. tertium decalogi praeceptum legem moralem et naturalem eatenus esse, quatenus praecipiat *externum Dei cultum*; caerimoniam quoad temporis determinationem, quoad determinationem otii et talem cessationem ab operibus. Tum addit, praeceptum illud quoad *totam determinationem caerimoniam* in lege gratiae cessasse neque amplius obligare qua divinam legem. „Hoc“, ait, „de fide certum est.“

Dein cap. 4 n. 4 contra paucos omnino scriptores, ex communissima sententia cum S. Thoma II. II. q. 122 a. 4, S. Bonav. in III. dist. 37, S. Antonino multisque aliis docet, diei Dominicæ observationem — adeoque etiam totum modum illam sanctificandi — non divini, sed ecclesiastici juris esse. Cf. etiam S. Alph. n. 265.

2. Inde sequitur, infidelibus aut perpetuo amentibus servilia opera injungere diebus Dominicis et festivis, *ex se* non esse peccatum, neque

praescripta V. L. hac in parte urgere (S. Alph. 271): nisi forte ratio scandalum id prohibeat; esse tamen peccatum, ea injungere haereticis, aut etiam infideles ita laboribus onerare, ut eis opportunitas colendi Deum, si velint, non praebatur. Hinc diebus Dominicis *communiter* eis otium ad hoc nolle concedere, non liceret.

3. Universalis abrogatio hujus legis propterea fieri non potest, quia ratio sufficiens vix concipi potest; atque eo magis lex ista sancte conservanda est, quod usque ad apostolicam institutionem, imo *aliquo modo* ad ipsam rerum originem reducat omnemque legis veteris institutionem praevertat.

4. Particularis tamen dispensatio non solum cum singulis hominibus, sed etiam cum majore communitate per Summum Pontificem fieri non valide tantum, sed etiam licite potest, eo quod sufficiens ratio possit occurrere: uti exemplum prostat in ipso jure canon. c. 3 *de Feriis*, ubi S. Pontifex dispensavit in piscatione halecum.

Ad II. 1. In aliquibus festis dispensatio pro quibusdam regionibus ita facta est, ut post meridiem, audito Sacro, cesset obligatio abstinendi ab operibus servilibus: de quo singularum regionum mos et consuetudo consuli debet.

2. Dispensatio in particulari casu concedi potest ab Episcopo, a praelato regulari quoad suos subditos sive regulares sive famulos saeculares domesticos, etiam a paroco in particulari necessitate occurrente quoad parochianos: S. Alph. n. 288. Causa autem dispensandi debet esse iis causis, quae excusant, similis, quamquam non tantae gravitatis: de quibus tractabitur infra.

3. Quando ex consuetudine judicandum est, num certum laboris genus jam liceat, sufficit, non mere dubiam quidem, sed *probabilem* de consuetudine probationem afferre. S. Alph. n. 290 cum Salmant. et Mazz. — S. Doctor dicit: „sufficit enim dictum unius doctoris eximii, etiam moderni, qui consuetudinem afferat.“

Ad III. 1. Relate ad eos actus judiciales, qui per se prohibiti sunt, practice vix aliud occurret, nisi utrum ad illos cooperari liceat diebus festivis, necne. At communiter solutio jam ex necessitate ejus habetur, de cujus cooperatione agitur: quia compulsus agere debet, nisi velit grave damnum subire. Hinc habet causam excusantem, nisi in odium fidei vel ecclesiasticae auctoritatis compellatur. — Actiones autem praevias privatim facere, ut lustrare causam, praeparare defensionem etc., licet.

2. Ad dignoscenda opera servilia *non servit*: 1) *gratuitas laboris*, quia et servilia opera gratuito exerceri possunt, nec licite, et opera non servilia licite pro mercede exercentur; 2) *intentio laborantis*: sive enim pro se, sive pro altero ex mera caritate laborat, opus conditionem servilitatis propterea non exuit; 3) *corporis defatigatio*: nam sunt opera leviter servilia, quae corpus minime fatigant, v. g. labores feminei nendi, manibus texendi tibialia etc., e contrario organum pulsare et similia corpus multo magis fatigant, servilia opera tamen non sunt.

549 Ad IV. 1. Consuetudo ex iis solis operibus licita reddere quaedam potest, quae sunt aut leviter servilia, aut factu aliquo modo necessaria. Nam aliqua sunt, quae consuetudine reddi licita nequeunt, ut arare, artem fabrilem exercere etc.

2. Servilia igitur opera ex se prohibita sunt: exercitia opificum, fabri ferrarii, lignarii, sive etiam aurifabri, sutoris, sartoris; similiter aliorum operariorum labores, ut agros colere, metalla fundere, etc.

3. Licita sunt, sive ex natura sua, sive ex consuetudine:

1) Scribere, etiam solummodo transscribere, ex Suar. l. c. cap. 24 et 25; libros corrigere, etsi fiat cum aliquo levi labore accessorio superpositam chartam conglutinando; delineationes artificum efformare; notas musicas scribere et lineas necessarias ducere: verum occupari in solis lineis ducendis erit servile. Gury I. n. 357, Reuter p. 2 n. 292.

2) Pingere, nisi fiat cum magno apparatu et colorum sordibus, ex S. Alph. n. 280; similiter permittunt opus femineum acu pingendi (S. Alph. n. 281): alia autem levia opera (ut stricken, häkeln etc.) solum permitti aliquo tempore possunt, *sicubi* consuetudo est, nam ex se sunt servilia. — Similiter sculper non licebit, nisi forte de ultima operis perfectione agitur.

3) In imprimendis libris characteres collocare, complures probabiliter excusant, ut Laymann, Busenb., S. Alph. n. 282; non autem alia opera, ut praelum versare etc.

4) Iter agere, etiam curru, lecticâ, non censetur servile.

Sed currum onustum ducere, si identidem labor necessarius est in levandis portandisque oneribus, servile censetur; at si exiguus labor tantum necessarius est, permittitur, facilius tamen aurigae licet prosequi, quam incipere iter, v. Suarez l. c. c. 27; attamen etiam incipere iter, non jam certo prohibitum dici potest. Gury I. 358, S. Alph. n. 276.

5) Venari, piscari, si fit cum sat magno labore et apparatu, censetur servile, at si magnus labor non intervenit, sive ex natura actionis, sive ex consuetudine, non jam censetur illicitum. S. Alph. n. 283.

6) Molere licet, si labor humanus est modicus, quod praecipue obtinet, si mola vento, aquâ agitur. S. Alph. n. 277.

7) Cibos praeparare, coquere, etiam majori arte conficiendos, ut pastillas, placenta, licet; item lectum sternere, vestes scopulis extergere. Imo etiam eae actiones praeparandi cibos ad coquos pertinentes, quae ex se magis rationem servilis operis habent, licitae evadunt aut ex consuetudine, aut ex quadam necessitate melioris praeparationis et conservationis rerum, ut minora animalia occidere, excoriare: si commode pridie fieri non potuit. Si tandem pridie factum non est, etsi cum peccato veniali omissum, ipso die festivo tamen sine peccato fit.

8) Quod tamen ad ipsos laniones attinet, illi in occidendis animalibus excusari possunt potius ob necessitatem: nimirum 1) si pridie non poterant necessitati populi providere, 2) si propter plures dies festivos continuos tempore aestivo periculum est, ne carnes prius praeparatae corrumpantur. S. Alph. 298.

9) Pistores quoad panum coctionem etiam non tam ex natura rei, quam aut ex consuetudine, aut ex necessitate excusantur, eo quod non possint sufficientem copiam praeparare antea, aut quod nisi recentem panem habeant, damnum subeant notabile, emptores a se avertendo: S. Alph. 299. — Quare, ubi consuetudo diebus Dominicis coquendi panis non est, atque

pridie satis provideri potest, non puto, licere contrariam consuetudinem inducere, eumque peccare censeo, qui, ut ad se emptores attrahat, ab aliis retrahat, incipere velit cum ista consuetudine: aliud est, si necessitas jam exsistit.

10) Opifices, qui praecipue diebus Dominicis res suas venales habent propter frequentiam emptorum, licet adaptent res suas emptoribus cum parvo labore, ut calceos, pileos —, ipsius materiae parvitas et quaedam necessitas excusat.

11) Barbitonsores ex quadam necessitate et ex consuetudine excusantur. Nam sibi ipsi barbam radere ex alia ratione non censetur inter opera illicita; quapropter facilius id aliis praestare licitum evadit, etsi propter mercedem fiat. S. Alph. n. 290.

Ad V. 1. Si opus est graviter servile, S. Alph. n. 305 ad materiam objective gravem requirit notabilem excessum ultra duas horas, sc. 2½ horas, vel ut alii dicunt circiter tres horas: quare nisi ad 2—3 horas producitur labor sine necessitate, de peccato *objective* gravi non constat. — Verum de peccato *subjective* commisso judicari debet ex conscientia poenitentis, num videlicet *notabiliter* se laborare putaverit.

2. Quando igitur labor leviter servilis est, facilius ad tres usque horas produci potest, antequam graviter peccetur: idem dic, si aliqua necessitas, etsi non plene excusans, accedat.

3. Qui per alios laborat, iis laborem servilem imponendo, peccat eodem modo, etsi ipsi laborantes fortasse propter suum grave damnum declinandum excusantur. Verum si nemo ex iis, quibus labor imponitur, per notabile tempus laborat, etsi labor omnium simul sumptus diuturnus sit, mandans per se venialiter solum peccat (v. g. herus mandans sex famulis, ut singuli per horam laborent, ex S. Alph. n. 306): nisi forte ratio scandali et publica quietis Dominicæ perturbatio peccatum reddat grave.

Ad VI. In ipso jure can. locis cit. pro *causa excusante* afferuntur ⁵⁵¹ necessitas et *pietas*. Ex quibus jam communiter haec deducuntur:

1. Ratione necessitatis propriae excusantur:

1) Qui alias se suosque alere non possunt, non habentes, unde vivant.

2) Matres familias pauperes, quae vestes suas filiorumque suorum reficiunt, quum per hebdomadam victum quaerere debeant; neque necesse est, ut cum majore incommodo diebus ferialibus de somno necessario sibi subducant. Attamen si possint sine mediocri incommodo aliter providere, debent facere. Scav. II. n. 133 nota.

3) Idem fere dic de ancillis, quibus tempore dierum ferialium tempus non conceditur ad res suas reficiendas lavandasque: at domini deberent — modo possint — potius extra Dominicam tale tempus concedere.

4) Opifices, qui propter emptorum extraordinariam frequentiam iis satisfacere nequeunt, nisi etiam diebus Dominicis vel festivis aliquod tempus labori impendant, quando, si denegarent, aut damnum sibi timere deberent, emptores a se avertendo, aut ipsi emptoribus magnum incommodum crearent.

V. g. sartores vestes conficere possunt pro nupturientibus, pro iis, qui decenti veste pro Dominico die assistendoque Sacro carent: at si ante diem festum perficere poterant, peccaverunt differendo; nunc autem, necessitate

instante, licite laborant. — Dein etiam procurare debent, ut tot adjuutores assumant, quot sufficiunt ad *consuetos* labores, ita ut labor die Dominica necessarius non evadat communiter; alias peccant. V. Reuter p. 2 n. 295.

2. Ratione necessitatis alienae:

- 552
- 1) Fabri, qui instrumenta reparant iis, qui sequenti die indigent.
 - 2) Operarii, qui ad damna communia avertenda, pontes . . . restaurant.
 - 3) Ii, qui in necessitate extraordinaria et urgenti, ut incendio, inundatione, succurrunt: quum caritas ad id obliget.
 - 4) Etiam ii, qui ex caritate gratis laborant pro determinato paupere, cui ratione necessitatis propriae laborare liceat.
 - 5) Quod aliqui extendunt ad labores pro pauperibus in communi, saltem si conficiuntur ipsae res, quae pauperibus distribuendae sunt, ut vestes etc. Nam laborare, ut lucrum pauperibus detur, non potest pro licito haberi. In priore enim casu ipsum opus pauperibus destinatur, in altero emptori.

553 3. Ratione pietatis excusantur:

- 1) Qui laborant, ut jam supra dictum est, in iis, quae immediate ad cultum divinum referuntur, ut ornare altaria, „quamquam“, ait Suarez l. c. cap. 21, „consulendum, ut quantum fieri possit, praeveniatur“.
- 2) Imo „mundare scopis templum, vestire parietes tapetis, etc. non fit quidem sine aliqua culpa; at non credo, mortale (esse), secluso contemptu, ut bene notat Cajetanus: unde si omissum fuit (pridie), negligentia, si adfuit, est veniale peccatum; sed nunc jam licite fiunt“: idem ib. n. 11. S. Alph. ab *omni* peccato haec excusat n. 292; notat tamen ibidem, ea, quae remotius spectant divinum cultum, ut tabulata praeparare ad videntam processionem, de se peccatum grave esse, ad dies festivos differre; verum si facta antea non fuerint, licite etiam ea fieri die festo.
- 3) Secundum plures licet gratis facere, si paupertas ecclesiae accedit, ea, quibus ecclesia ad decentem statum cultumque divinum indiget, ut: ornamenta conficere, utensilia sacra parare, saltem si ille, qui ecclesiae pauperi sic concurrere vult, aliis diebus suo lucro vult intendere, ne pietas in damnum ipsi vertatur; S. Alph. n. 293 in fine ne hanc restrictionem quidem, si de stricta obligatione sermo est, addendam putavit.
- 4) Pro ecclesia pauperi autem agros colere, lapides secare, ipsam ecclesiam construere, quamquam nonnulli scriptores haec permittunt, tamen puto esse actiones ex se non licitas; at Episcopum jus habere per dispensationem haec agendi licentiam concedere. S. Alph. n. 293, Suarez l. c. n. 12.

4. Ratione publicae utilitatis vel necessitatis:

Etiam conceditur in publica solemnitate profana ratione laetitiae et splendoris ea praeparare et conficere, quae antea confici non poterant, aut re ipsa praeparata non sunt: at si anteverti potest necessitas, ea de consulto ad diem festum differre, ex se objective grave peccatum esse potest. Cf. doctrinam S. Alph. n. 292 et 304 supra in simili re „conficere vestes, ornatus, praeparare ignes etc.“

554 5. Ad necessitatem etiam refertur, si laborem omittendo aliquis notabile damnum pateretur, aut *magnum* lucrum amitteret. Quare:

- 1) Excusantur famuli et similes homines, qui a dominis adiguntur ad laborandum, nisi velint male tractari aut expelli, neque habent alium famulatum, quo se sustentent. At semper supponitur, non juberi eos in

odium religionis vel Ecclesiae. Alias si raro in anno id accidit, ut laborare debeant, potest id praetermitti; si autem frequenter sine causa necessitatis, serio inquirere debent alium famulatum; interim excusantur.

2) Excusantur tum domini, tum operarii et famuli in pluribus artibus, in quantum labores sine gravi damno interrumpi non possunt, ut in fundendo metallo, vitro etc.

3) Excusantur ruricolae, qui ingruente mala tempestate segetes colligunt: quodsi necessitas certa est, possunt proprio Marte agere; alias petant consilium vel dispensationem parochi. S. Alph. n. 303, Reuter n. 295.

4) Ob lucrum non diurnum quidem, sed pro conditione laborantis *magnum* seu *extraordinarium* excusatio saepe admitti potest; quia operariis non leve incommodum est, transmittere debere opportunitatem magni lucri, quo sibi suisque diutius providere possint. S. Alph. n. 301.

5) Ratio otii vitandi pro excusatione haberi vix unquam potest. Verum si otium probabile periculum succumbendi tentationi induceret, quam aliter homo se victurum esse non speraret, utique sine peccato labor assumeretur: quod certe rarum est. S. Alph. n. 302.

§ 2.

De participatione Ss. Missae sacrificii.

I. Actio positive praecepta idque graviter pro omnibus diebus 555 Dominicis et festivis obligatorii est haec una, ut Christifideles (ab aetate discretionis, i. e. a septennio, nisi constet aliquem etiamtum usum rationis nondum habere) Ss. Missae sacrificio intersint.

II. Assistentia talis esse debet, ut 1) *moraliter* praesentes sint liturgicae actioni, proin aut in ecclesia, aut ita prope, ut humano modo sint participes: quod quousque extendatur, utique saepe pendet a turba reliquorum, qui Saero adstant; 2) ut *formaliter* actioni sacrae participes sint, non materialiter tantum.

III. Quamquam integrae Missae quilibet assistere debet, nihilominus partialis omissio admittit parvitatem materiae, quae non ex sola temporis diuturnitate, sed etiam ex majore minoreve dignitate partis dijudicanda est.

IV. Parochiali Missae assistere obligatio quidem ex se non est; attamen praecepto non satisfit, nisi in ecclesia aut publico loco vel oratorio. Privilegium oratorii privatae domus ad solos privilegiatos, eosque qui in instrumento privilegii indicantur, restringitur.

V. Causae mediocriter graves a praecepto audiendae Missae excusant: verum ut aliquis legitime impeditus haberi possit, quominus unquam per annum Missae assistat, gravior omnino ratio requiritur.

556 **Uberior explicatio.** Observa ad I. 1. Praeceptum idque grave adesse, maxime probatur consuetudine et usu universali, atque ubique in omnibus catechismis ita exhibetur. Cf. etiam varias leges Corp. Jur. c. „*Omnes fideles*“ (62) et c. „*Missas*“ (64), c. „*Cum ad celebrandas*“ (65) *de consecr. dist. I.*: dein in genere habes confixam thesin 52 ab